

על החוק לתיקון פקודת התעבורה – הערה נוספת *

מאת
מרדכי קרמיניצר **

א. כלום מוצדקת הביקורת? יחסו של המחבר אל החוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 10) תשכ"ט—1969 אינו ברור וחד משמעי, אך מן הדברים עולה נימה ביקורתית. מטרתה של רשימה זו היא להעמיד את הביקורת במבחן הביקורת.
"70. שר התחבורה רשאי להתקין תקנות בענינים אלה: ...
(א17) מתקנים או אמצעים אחרים למניעת גניבתם של כלי רכב"

"גניבה" בהקשר זה – מה משמעותה?

נדמה כי התשובה לשאלה זו היא פשוטה¹.

בדברו על גניבה – יכול היה המחוקק להתכוון רק לאחד משנים: לגניבה ממשית, בפועל, אחרי שבוצעה או לאפשרות, ליכולת לגנוב, לגניבה פוטנציאלית. מתוך הקשר הדברים מאליו מובן כי המחוקק נתכוון לחלופה השניה. אם בגניבה פוטנציאלית עסקינן למעשה נבלע בתוך היפותיזה זו גם המקרה של אפשרות ביצוע העבירה של שימוש ברכב בלי רשות, ולא כל שכן – נבלע בתוך אותה היפותיזה גם המקרה בו עבירה זו בוצעה בפועל עקב העדר מתקן או אמצעי אחר למניעת גניבת הרכב, שכן ביצוע עבירה זו מאחת הסיבות האלה, הינו ההוכחה הטובה ביותר שניתן היה גם לגנוב את הרכב עולמית בגלל, וזהו, בדיוק, העבירה החדשה אשר המחוקק בא להגדיר. לשון אחרת: ניתן לגרוס ששאלת זיקתו של התיקון האמור לעבירה של "שימוש ברכב בלי רשות" אינה מתעוררת כלל שכן הסעיף מדבר במניעת גניבה, וכל מה שיש בו כדי למנוע גניבה יש בו כדי למנוע גם שימוש ברכב בלי רשות ולהיפך².

ב. האם אין מטרת החוק בת הנשמה? בדיקתו של החוק בשלב זה צריכה להצטרף טמצם לבדיקת המטרה, שהרי אין בידינו נתונים כדי לעמוד על יעילותו המעשית. אף-על-פי-כן מביע המחבר כבר בשלב זה הסתייגות בשאלה זו: "המחוקק יצא מתוך

* הערות הגובה למאמרו של אלכסנדר שפירא, "על מניעת גניבתם של כלי רכב ועל האחריות הפלילית של בעליהם", משפטיים, כרך ב', עמ' 428.

** תלמיד השנה הרביעית בפקולטה למשפטים.

1 גם מר שפירא מניע לאותה תשובה בעמ' 432 למאמרו.

2 גם אם גניח שאכן טעה המחוקק בניסוחו, אם כי אין לטעות זו כל משמעות משפטית, כאמור, הרי נדמה כי יש בכך כדי ללמד על תפיסה ריאליסטית יותר של מושג "הגניבה" מאשר זו הקושרת אותו לשלילת הדבר עולמית מאת הבעלים. ההיגיון הפשוט אינו מבחין בין גניבת שעון מבעליו לעולמים לבין גניבת כינור מכנר דקה לפני הקונצרט והחזרתו דקה אחרי הסיום המיועד של הקונצרט.

על החוק לתקון פקודת התעבורה

הנחה כי יצירת העבירה החדשה תדרבן את בעלי הרכב להקפיד על השימוש באמצעי מניעה בפני גניבות, כפי שייקבעו בתקנות, וכך תקשה על הגנבים הפוטנציאליים ומספר מקרי גניבת רכב יפחת". האם הנחה זו מבוססת?³

הסתייגות זו נראית תמוהה. הנחת המחוקק מבוססת על ההיגיון הפשוט המוביל אנשים לנעול את דלתות הנויותיהם או כתייהם כדי לא ליצור פרצה הקוראת לגנב, כלומר כדי לא "להזמין" גניבה או על מנת להכביד על נסיון גניבה אם יתרחש. החולק על הנחת המחוקק צריך לחלוק, מתוך עקביות, גם על התבונה שבנעילת דלתות או התקנת אמצעי אזהרה בבנקים או במלטשות יהלומים.

המחבר ממשיך ואומר: "האם ריבוי מקרי התאונות מעיד על חוקי התעבורה, על עונשיהם המחמירים, כאמצעי ריסון יעיל?"⁴

הניסיון להקיש מריבוי התאונות, למרות חוקי התעבורה על עונשיהם המחמירים, על חוסר יעילותו של החוק החדש אינו מוצלח במיוחד, שכן אין הנידון דומה לראיה. מן העובדה שחקיקה וענישה מחמירה בתחום מסוים (עבירות תנועה) לא הביאו לתוצאות המיוחלות (הפחתת תאונות דרכים) לא נובע שחקיקה וענישה בתחום אחר (שמירת כלי רכב) לא תצלחנה גם הן בהשגת מטרתן (מניעת גניבתם של כלי רכב). ולא זו אף זו – בעוד שלגבי תאונות דרכים גורם הכוונה כמעט ואינו מופיע, ובענין מעורבים גורמים נפשיים מסובכים ויסודות זרים חיצוניים, הרי בפרשת התקנת המת-קנים יסוד הכוונה או הרצון הוא דומיננטי והמצב פשוט בתכלית.

לענין מטרת החוק נדמה כי התמונה המצויירת במאמר שלפנינו אינה שרטוט אמין של המצב, משום שהדגש לא הונח במקומו הנכון ובצורה מספקת. בביקורת על חוק יש להתייחס בייחוד למטרתו העיקרית ולא לתוצאותיו השוליות.

"היתכן לחייב אדם לשמור על רכושו בפני עבריין פוטנציאלי?"⁵ – שאלה זו אינה מתעוררת כאן, שכן החוק שלנו לא בא להגן על האינטרס הרכושי של בעל הרכב. אין דמיון בין המקרה שלנו לבין המקרה שבו היה המחוקק מעניש את מי שאינו נועל את דלת ביתו ומאפשר בכך כניסת גנבים. אין גם לומר שמטרת החוק היא לחייב את האזרח לעזור למשטרה,⁶ שכן גם פעילותה של המשטרה למנוע עבירות אינה מטרה בפני עצמה. גם הדיבור "חובתו של אזרח לגרום למיעוט עבירות"⁷ זקוק להבהרה. הפחתת מספר העבירות אינה באה לצורכי הסטטיסטיקה והיא מיועדת להשגת המטרות והאינטרסים שמאחורי איסור העבירות. במקרה שלנו – אין הכוונה המיוחדת להקטין את מספר גניבות הרכב דוקא, אלא למנוע תוצאותיהן של גניבות רכב.⁸ מגמתו של תיקון מס' 10 היא להגן על הציבור ולא דוקא על אינטרס בעל הרכב,

3 משפטים, כרך ב', עמ' 434.

4 שם, עמ' 434.

5 שם, עמ' 435.

6 שם, עמ' 436.

7 שם, עמ' 435.

8 גם אם היתה מטרת החוק הקטנת מספר הגניבות, לא היה בכך, לכשעצמו, כדי לפסול את החוק. צריך לבדוק אם הגניבות פוגעות גם בציבור כולו או רק בניזוק כפרט. אם תגלה וברדיקה כי החוק משרת אינטרס ציבורי, כי אז הוא נכנס למסגרת המטרות והמגמות הכלליות במשפט הפלילי.

שמוצא את הגנתו באיסור עבירות אחרות. גניבת רכב היא, בדרך-כלל, אצלנו שלב ראשון במסלול של עבירות שבעקבותיו באים השתוללות הרת סכנות להיי אדם, שוד או מעשי חבלה, ותאור של הסכנה הציבורית שבגניבת רכב מצוי בחיבור זה גופו.⁹ בשל חומרת הסכנה נדרשים בני הציבור ליצור את כל התנאים הדרושים למניעת הסכנה או להקטנתה. מתבקש גם להטיל את החובה על מי שנהנה מכלי הרכב. בעל הרכב שאיגו נוקט בצעדים הנדרשים, יוצר בכך תנאים נוחים לגניבת רכב שכרוכה בה סכנת נפשות, ועל כן יש להצדיק הטלת אחריות פלילית עליו (ולא משום שנגנב רכוש בשל מחלול או משום כך בלבד שהוא תורם להגדלת מספר העבירות). המחוקק ראה בכלי רכב כלי הטומן בחובו סכנה, ובכלי רכב גנוב בידי גונבו — כלי מסוכן מאוד, ולכן הוא דורש נקיטת אמצעים מיוחדים כדי למנוע הפיכת הסכנה לאסון.

למה הדבר דומה ?

על-פי סעיף 7 לחוק חומרי הנפץ, תשי"ד—1954:¹⁰ מותנים הקמתו של מחסן לחומרי נפץ, הפעלתו, וניהולו בהיתר מאת המפקח. על-פי סעיפים 2, 3, 4, 5, 6 לחוק כלי יריה, תש"ט—1949,¹¹ מותנים ייצור כלי נשק, עשיית עסק בהם, איחסונם, תיקונם, החזקתם, נשיאתם והובלתם ברישיון. בשני החוקים — העובר על תנאי בהיתר או ברישיון דינו מאסר עד שנתיים.¹² אין ספק שהמחוקק בא בחוקים אלו למנוע גם את האפשרות שעל-ידי "גלגולם" של חומרים או כלים מסוכנים למי שלא הוסמך לכך תיווצר סכנה, ואת האחריות לכך הוא מטיל על בעל החומר או הכלי.

מול מגמתו של המחוקק לשמור על האינטרסים של הציבור מאבדות טענות ליבר-ליסטיות, המוצאות פגם בעצם התערבותו של המחוקק בעניניו של הפרט (מחייבות אותו לשמור על רכושו או לעזור למשטרה), את טעמן, והן נשארות חסרות משקל ובלתי משכנעות לחלוטין. הגישה שדגלה בחוסר התערבות מוחלט בחיי הפרט אינה מקובלת עוד בימינו. הגישה המקובלת כיום היא שבשאלת ההתערבות יש לשקול כל מקרה לגופו, ונדמה כי אין מקרה מובהק יותר המצדיק התערבות ממקרה זה שבו מטרת ההתערבות היא הגנה על האינטרסים החיוניים של הציבור. הנסיון היומיומי המצער מדבר בעד עצמו.

ג. האם יכשיל התיקון את עצם מטרתו ? ליקוי רציני עליו מצביע המחבר¹³ הוא שהתיקון עלול להכשיל את עצם מטרתו — המתלונן על גניבת רכבו, אשר לא נקט באמצעים הדרושים למניעת גניבה, יהיה חשוד באי-נקיטת אמצעים אלה, ואולי גם יראו בעובדת הגניבה הוכחה לכאורה למחלול. מצב ענינים זה עלול לגרום אחריו תוצאה בלתי רצויה — הימנעות מתלוננת על גניבות, והגדלת חלקם של המספרים הגסטרתיים. המסקנה הנובעת מכאן אינה צריכה להיות התנגדות לעצם החוק המתקן אלא שינוי הסנקציה. זהו מקרה מובהק שפשרה בענישה ממש מתבקשת בו, והכונה לקנס. הטלת קנס על עבריינים מסוג זה תיצור אפקט מרתיע ותשמש גורם ממריץ

9 שם, עמ' 430.

10 פה"ח 144, תשי"ד, עמ' 64.

11 פה"ח 17, תש"ט, עמ' 143.

12 חוק חומרי נפץ, תשי"ד—1954, סעיף 7; חוק כלי יריה, תש"ט—1949, סעיף 16.

13 שם, עמ' 434.

על החוק לתקון פקודת התעבורה

להתקנת המתקנים והאמצעים שייקבעו בתקנות, ויחד עם זאת, בהבדל מעונש המאסר, לא תשיג "הישגים" בלתי רצויים, כמו הרתעת בעל הרכב הגנוב המתלונן על הגניבה.

ד. מה משותף ומה מבדיל בין העבירות לפי סעיפים 33 ו-381 לפח"פ לבין העבירה החדשה? ¹⁴ מול השיקולים שמעלה המהבר ¹⁵ יש להעלות שיקול נגדי: העבירה המשנית שלנו נבדלת מהעבירות המשניות בסעיפים 33 ו-381 לפח"פ בכך שהיא יוצרת פיתוי לביצוע העבירה העיקרית, או מקילה על הביצוע ולעתים מאפשרת אותו, פותחת פתח ומכשירה את הקרקע לעברייני להשגת זממו. יש לראות אותה כיוצרת תנאים לביצוע העבירה העיקרית, כעין צעד לקראת העברייני, כמעט הושטת יד, ואין לומר דברים אלו על סעיפים 33 ו-381 לפח"פ. השוואה בין העבירה החדשה לבין סעיף 381 לפח"פ מפוקפקת עוד יותר, שכן עיקרו של סעיף 381 אינו דוקא מניעת פשע – הושטת עזרה יכולה להידרש אחרי ביצוע הפשע, וראה בעיקר הסיפא של הסעיף ¹⁶. נטען עוד ¹⁷ כי אין יחס מתאים במידת העונש בין העבירה שלנו לבין העבירה שבסעיף 33 לפח"פ (אותה מידת עונש למרות ההבדל שבחומרת העבירה העיקרית – עוון לעומת פשע), ובין העבירה שלנו והעבירה על-פי סעיף 381 לפח"פ (סנתיים), אלא אם ייקבע אחרת, לעומת החדש).

כנגד טענה זו יש להטעים שוב את השיקול שכנגד שהעלינו לעיל, (שממנו ניתן ללמוד על ההבדל במידת האחריות, ומכאן ההצדקה למידות העונש השונות), ובעיקר יש להדגיש את ההבדלים במהות החובות המוטלים על-פי הסעיפים השונים. העבירה על-פי תיקון מס' 10 מטילה חובה שהיא מוגדרת יפה, קונקרטית, ספציפית וקלה לביצוע; לעומתה מטילים סעיפים 33 ו-381 חובות חמורות, בלתי מוגדרות, חובות המוטלות על אדם בשעת חירום כשהזמן העומד לרשותו הוא לעתים קצר ביותר (אלמנט הומן מודגש במיוחד בסיטואציה האופיינית של סעיף 381), חובות הכרוכות בסיכון, ולעתים סיכון החיים, חובות העומדות, לפעמים, בניגוד לאינסטינקטים טבעיים ביותר של פחד, שהשפעתו עלולה להיות משתקת, ושל הרצון והאינסטינקט לשמור על החיים, חובות שספק אם אדם ער להן בשעה הקריטית, ושקשה לדרוש ממנו ערנות להן; ושאת הוא ער להן, הרי הוא נתון בדילמה חמורה ביותר. אמנם נכון, ביהמ"ש בבואו לדון ולגזור הדין ישקול את כל השיקולים האלה, אך לא הרי שופט המשחזר לעצמו בעיני רוחו מצב של סכנה או פחד כאדם הנתון במצב זה גופו. ניתן לגרוס כי המחוקק חש, ובצדק, כי במידה מסויימת הוא מטיל כאן חובות כבדים מאוד, ואולי אף מופרזים, ולכן הסתפק בעונשים נמוכים. לאור הדברים האלה, נדמה כי ההפרשים בין העונשים אינם תמוהים או חסרי פשר,

14 מטרתה של הערה זו היא להטיל ספק בתקפותה של האנלוגיה שעורך המחבר והביקורת הנובעת ממנה, אך אין כאן הגנה על עונש המאסר שמטיל הסעיף, כלומר: גם, לדעתו, עונש המאסר במקרה זה אינו במקומו, אך לא הייתי מבסס דעה זו על סמך אנלוגיה עם סעיפים 33 ו-381 לפח"פ.

15 שם, עמ' 435–437.

16 הסיפא של 381 לפח"פ: "או במקרה של סירוף ספינה, תבערה, שיטפון או רעש או במקרה של איזה אסון ציבורי אחר".

17 שם, עמ' 436.

הערות לחקיקה

ויש להטיל ספק בקביעתו של בעל הרשימה כי בשיקולי המהוקק לא היתה כל התייחסות לתחיקה הקיימת בשטח משפטי קרוב¹⁸, וזאת גם לאור הדמיון בין העונש כאן לבין העונשים על-פי חוק כלי ירייה וחוק חומרי הנפץ שהוזכרו קודם.
יש רק לקוות כי המתקנים או האמצעים שייקבעו, אם ייקבעו, יעמדו במבחן העיקרי, הוא מבחן היעילות. ימים יגידו.